

THE FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCES OF MILITARY HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS' STUDENTS BY MEANS OF A FOREIGN LANGUAGE

The author deals with the problem of forming of aesthetic competences during studying foreign languages by the cadets of establishments of higher education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. A special attention is paid to the tasks, which arise before the instructors-linguists in the departmental establishments of higher education when solving this problem.

Key words: aesthetic competence, aesthetic education, aesthetic taste.

УДК 373.31:159.937.22:78(477)(045)

Качуринець Л.В.

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У КОНТЕКСТІ ПІЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

У статті розглядається розвиток музичного сприймання молодших школярів. Музичне сприймання розкривається в контексті пізнання української музики, усвідомлення і оцінювання її образів, обмірковування слухових вражень від почутого.

Ключові слова: музичне сприймання, художньо-зображальні можливості української музики, пізнавальна сфера молодшого школяра.

Пізнання світу української музики учнями молодших класів, її музичних образів починається з духовного контакту з музикою, з почуттєвого “бачення” та емоційного відгуку на неї. Процес чуттєвого пізнання дитиною музики спрямовано на усвідомлення окремих властивостей музичних образів, і сприймання, яке дає цілісне уявлення про них.

У методиці музичного навчання накопичено суттєвий матеріал щодо сутності музичного сприймання, і розгляд цієї проблеми у минулому призвів до виникнення у ХХ ст. науки, яка розглядає закономірності функціонування і формування музичного образу та педагогічні підходи до музичного розвитку дітей (Б.Асаф’єва, Н.Гродзенська, О.Костюк, Л.Мазель, Є.Назайкінський, С.Науменко, О.Ростовський, Б.Теплов, В.Шацька, Б.Яворський та інші). Попри серйозні здобутки у цій галузі залишилися питання, які потребують вивчення, зокрема сприймання молодшими школярами української музики. Метою статті є розкриття особливостей музичного сприймання і визначення можливостей щодо його формування на основі вивчення української музики молодшими школярами.

Основою пізнання дитиною музики є емоційні відчуття, через які здійснюється зв’язок з нею і безпосередній вплив на засвоєння музичного матеріалу. У психології поняття відчуттів розкривається як відображення в мозку людини окремих властивостей, якостей предметів та явищ об’єктивної дійсності внаслідок їх безпосереднього впливу на органи чуття [2: 101]. Вони мають провідне значення у процесах сприймання музики дитиною.

Поняття сприймання визначається у науковій літературі як відображення предметів і явищ у свідомості людини, що діють у певний момент на органи чуття [2: 120]. Відповідно до цього ми розуміємо музичне сприймання як відображення музичних образів у свідомості людини, що діють на органи слуху. У сучасній науковій літературі найчастіше зустрічаються два терміни, що визначають діяльність людини, яка слухає музику: “сприймання музики” і “музичне сприймання”. Поняття “сприймання музики” здебільшого використовується у працях психологів, воно відображає ситуацію, коли сприймання охоплює музику лише як предметний матеріальний процес, як специфічний об’єкт впливу на людину. Поняття “музичне сприймання” означає спрямування сприймання на “осягнення й осмислення тих значень, якими володіє музика як мистецтво, особлива форма відображення дійсності, як естетичний художній феномен” [4].

У розвитку музичного сприймання в молодших школярів необхідно враховувати насамперед притаманні їм психофізіологічні особливості. Молодший шкільний вік є одним із складних етапів у психічному розвитку дитини, що зумовлюється переходом до навчальної діяльності у школі. Тому дитячий світогляд, попередній досвід дошкільного віку, інтереси, мрії та сподівання відтворюються, впливають на процес сприймання. Зміна способу життя дітей у зв'язку з переходом до навчання у школі, навантаження на їх пізнавальну сферу зумовлюють певні труднощі у сприйманні програмового матеріалу, його розумінні та запам'ятовуванні. У цьому віці дітям притаманні допитливість, відкритість для різних художньо-естетичних вражень, великий інтерес до того, що привертає їхню увагу.

Особливу роль у навчально-виховному процесі початкової школи відіграють уроки музичного мистецтва. Адже музика володіє надзвичайно широким спектром засобів художньої виразності, які роблять більш доступним сприймання навколишньої дійсності молодшими школярами, так як музичні образи відображають реалії оточуючого світу, різноманітні явища та ілюстрації з природи, взаємовідносини між людьми тощо. Тому на уроках музичного мистецтва важливо застосовувати таку музику, яка допоможе розкрити дітям прекрасний світ мистецтва. Величезний художньо-виховний потенціал якраз і містить українська музика.

Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Уміння слухати й чути музику не є вродженою якістю. Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються в активній музичній діяльності. У процес сприймання музики включається досвід безпосередніх переживань і роздумів учнів, який формується під впливом музичного мистецтва, а також художній досвід, пов'язаний з виконанням музики [4].

Музична діяльність формує у дітей певний досвід, у якому зафіксовуються певні ознаки отриманих слухових вражень. Під час сприймання музики здійснюється порівняння накопичених слухових вражень з тим, що звучить у певний момент. Ми можемо часто спостерігати ситуацію, коли людина не сприймає певної музики. Це зумовлюється тим, що у процесі сприймання відбувається розходження між тим, що сприймається, і накопиченим раніше досвідом. Через те так важливо, щоб досвід дітей базувався на певних найкращих еталонних зразках музичного мистецтва.

Сучасний музичний простір відрізняється надзвичайною строкатістю музичної інформації, представлені класикою, джазом, естрадною, рок-музикою та іншими музичними течіями. Становище української музики в боротьбі за слухача непросто, так як в силу історико-суспільних обставин її престиж серед підростаючого покоління, на жаль, порівняно невисокий. Прикро, але в наш час засоби масової інформації часто є носієм сумнівних цінностей. Ще однією причиною непопулярності української музики серед дітей є те, що, незважаючи на художні достоїнства і переваги української музики, сучасні підходи до музичного виховання недостатньо спираються на активне впровадження творів українського музики у навчальний процес.

Розвиток сприймання у дітей краще здійснювати через використання музики, генетично близької їм, тобто активно використовувати на уроках музичного мистецтва саме українську музику, оскільки саме вона володіє надзвичайним духовним та емоційним потенціалом для розвитку сприймання дітей. Адже навчити школяра переживати емоції – найважливіше питання розвитку музичного сприймання, яке допоможе залучити учня до процесу емоційного переживання образів та музичних думок, до активної творчості.

Необхідною умовою активізації процесу сприймання є забезпечення стійкого інтересу дітей до тієї музики, яка пропонується їх увазі. Л.Виготський неодноразово наголошував на тому, що, перш ніж залучити дитину до якоїсь діяльності, треба зацікавити її нею, потурбуватися про те, щоб виявити її готовність до цієї діяльності, напруженість всіх сил, необхідних для цього [1: 118].

Важливою умовою у розвитку музичного сприймання дітей молодшого шкільного віку є уміння в українській музиці знаходити головний настрій. У художніх образах

українських композиторів відображаються враження від мальовничої природи України, відтворюється краса людських стосунків та духовна культура нації, використовується широкий спектр художніх барв, які впливають на почуттєву та емоційну сферу дитини. Вивчаючи різноманітну українську музику у початковій школі (наприклад, “Українська симфонія” М. Калачевського, “Державний гімн України” М. Вербицького, народний танець “Гопак”, оперу “Вовк та семеро козенят” М. Ковалю, українська народна пісня “Подоланочка” та інші), діти вчать розрізняти та характеризувати почуття та настрої, які викликає у них музика. Слід звернути увагу на те, що дитина в молодшому шкільному віці вже розуміє смисл таких категорій, як добро і зло, тому може у запропонованій музиці відчувати різницю між різними настроями у музичному творі: добра, яке приводить до щастя людину, викликаючи у неї світлі почуття та сприяє ствердженню на землі, і зла, що гальмує розвиток природних сил людини, образ якого може набути безпристрасної байдужості.

Ще однією умовою покращення процесу сприймання музики в контексті пізнання української музики, кращому її осмисленню учнями є визначення засобів музичної виразності, притаманних їй. Сприяє цьому ознайомлення дітей з елементами теорії музики, яке вже впроваджується у навчальний процес початкової школи: це і властивості висоти та тривалості звуків, і їх темброве забарвлення, поняття про темп, жанр тощо. Але введення теоретичного комплексу знань у зміст уроку музичного мистецтва не повинно бути самоціллю, а сприяти покращенню емоційних вражень учнів від української музики, посилювати яскравість музичного сприймання її образів і художніх вражень [3: 81]. Адже знання особливостей музичної мови, за допомогою яких композитор втілює музичний образ, є важливою складовою у розумінні змісту твору. За допомогою вчителя дитина вчиться з'ясувати, які засоби музичної виразності використав у своєму творі композитор, ознайомлюватись із особливим національним колоритом української музики. Покращує розуміння використаних композитором засобів музичної виразності та їх особливостей порівняння творів різних стилів, епох. Наприклад, корисно запропонувати прослухати учням українські народні пісні “Стоїть явір над водою”, “Взяв би я бандуру” з однойменними творами в обробці композитора, народного артиста України М. Балеми. Не менш важливою є деталізація кожного засобу музичної виразності у порівнянні контрастних між собою творів.

Ще одним прикладом для порівняльного аналізу творів можуть служити дві п'єси В. Косенка “Не хочуть купити ведмедика” та “Купили ведмедика”, де композитор яскраво передає засобами музичної виразності образу і сум за бажаною іграшкою, і радість дитини від того, що здійснилось її бажання мати цього ведмедика. Отже, звертання до вивчення засобів музичної виразності з молодшими школярами, використовуючи українську музику, полягає у тому, щоб підсилити процес музично-образного сприймання дітьми, зробити його більш яскравим і осмисленим.

Однією з педагогічних умов процесу сприймання музики є визначення особливостей розвитку художнього образу у музичних творах. У музиці художній образ часто розгортається динамічно і може змінюватися впродовж твору. Для кращого сприймання музичного образу можна запропонувати дитині скласти словесну характеристику тієї музики, яку вона сприймає. На наступному занятті процес сприймання дитиною музики вчитель може активізувати тим, що, не оголошуючи назву твору, запропонувати їм придумати власну. Активність дітей в обговоренні та дискусіях, викликаних таким завданням, буде свідчити про позитивний результат у виявленні та розкритті ними художнього образу музичного твору.

Звернення до різних видів мистецтв – літератури, хореографії, образотворчого мистецтва, скульптури у поєднанні з музикою – сприяє кращому та детальнішому розкриттю її образного змісту. Якщо в літературі слово творить образ, то у музиці художній образ творить звук, як приклад, застосування інтеграції мистецтв у процесі розвитку сприймання дітей, можна запропонувати дітям послухати оперу-казку “Лисичка, Котик і Півник” К. Стеценка, потім прочитати однойменну українську народну казку у ролях і для закріплення переглянути мультиплікаційний фільм на сюжет цієї ж казки.

Також всебічному розвитку музичного сприймання сприяє осмислення особистості композитора, його індивідуального стилю творення. В.Белінський наголошував, що, розпочинаючи вивчення творчості поета, насамперед людина повинна сприйняти в різноманітних його творах таємницю його особистості, тобто особливості його душі, які належать тільки йому одному [5].

Однією з важливих умов розвитку сприймання музики молодшими школярами є впровадження в навчальний процес вивчення творів сучасних вітчизняних композиторів. Сьогоднішніх школярів приваблює жвава, весела, жартівлива, світла, у сучасних жанрових замальовках музика. Свіжість, яскравість, широке поле фантазії, щирість – ці якості музики, які відображають ритм сьогодення, ваблять молодого слухача. Прикладом такої музики може стати дитяча збірка сучасного композитора М.Балеми “Ми будемо Україну”. Він є керівником Державного академічного козачого ансамблю пісні та танцю “Козаки Поділля” і є ініціатором проведення різних тематичних концертів у м. Хмельницькому. Серед них і щорічні новорічні дійства “Новорічна казка”, концерти “Ми твої, країно, козаки”, “Козацька рада” та інші. Яскравість сприймання його музики на концерті зумовлюється поєднанням оркестрової та хорової музики з балетом, костюмами, незвичністю театралізованої постановки. Поєднання зорового сприймання із слуховим буде сприяти виникненню інтересу до музики, активізувати слухову увагу до неї, що залишить яскравий відбиток у дитячій свідомості. А також діти зможуть побачити самого композитора і запам’ятати як митця Хмельниччини, як цікаву постать, як подільського козака і патріота.

Для розкриття особистості композиторів минулих епох можна запропонувати учням переглянути художні фільми, про життя і творчість українських композиторів. Після такого тісного знайомства з авторами молодшим школярам буде легше знайти відповідь на питання: “Як ставиться композитор до героїв-образів своїх творів?”, “Чи ставиться до них з іронією, співчуттям або з гумором?”, “Про що хотів розповісти у своїх творах?”.

Глибоке проникнення в ідею музичного твору здійснюється за умови пізнання учнем того, що йому близько у цьому творі, та відповідності його внутрішнім потребам. Українська музика, в силу своєї художньої довершеності, може дати можливість осягнути зміст твору, написаний у минулих епохах, через духовний світогляд сьогоденного слухача. Якщо дитина уявить, що музика написана про неї та заповнить події свого власного життя у змісті твору, то таке сприймання набуде особистого смислу. Вчитель може наштовхнути учнів до роздумів різними питаннями, наприклад: “Який вірш захотілося б прочитати, прослухавши український народний танець “Мелетелиця”?”, “Який би був ваш герой у музичній казці “Івасик – Телесик” М.Сільванського?”, “Чи нагадує якісь події власного життя музика у фортепіанній п’єсі “Гумореска” В. Косенка?”. Такі питання вимагають від дітей незамаскованого внутрішнього розкриття, яке відбувається через найвище переживання, як диво мистецтва, за умови глибокого сприймання музичного твору. Дитина, слухаючи музику, в момент найвищого переживання відчуває переміщення з реалій у віртуальний світ і назад у дійсність, допомагає розвитку своєї уяви та фантазії.

Отже, забезпечення стійкого інтересу дітей до цієї музики, яка пропонується їх увазі, виявлення головного настрою музичного твору, визначення засобів музичної виразності, визначення особливостей розвитку художнього образу у музичних творах, осмислення особистості композитора, його індивідуального стилю творення, впровадження в навчальний процес вивчення творів не лише минулих років, а й сучасних вітчизняних композиторів та пізнання учнями у творі дещо значиме для себе, те що відповідає його внутрішнім потребам та надіям, – ці педагогічні умови сприяють розвитку музичного сприймання і формують можливості щодо пізнання української музики. Розвивати здатність адекватно сприймати українську музику необхідно вже в молодшому віці, так як музику сприймає не вухо, не барабанні перетинки, – її сприймає людина, особистість [3: 81].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.

2. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко та ін. – К.: Либідь, 2005. – С.464.
3. Психология музыкальной деятельности / Под ред. Г.Цыпина. – М.: АCADEMIA, 2003. – 125с.
4. <http://ua.textreferat.com/referat-13368.html>
5. [http://www.health-music-psy.ru/index.php?page=musykalnaya psychologiya &issue =02-2007&part =3 petrushin psihologiya muzykalnogo vospriyatiya](http://www.health-music-psy.ru/index.php?page=musykalnaya%20psychologiya%20&issue=02-2007&part=3%20petrushin%20psihologiya%20muzykalnogo%20vospriyatiya)

Качуринец Л.В.

**ФОРМИРОВАНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПРИЯТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ
ПОЗНАНИЯ УКРАИНСКОЙ МУЗЫКИ**

В статье рассматривается развитие музыкального восприятия младших школьников. Музыкальное восприятие рассматривается в контексте познания украинской музыки, осознания и оценивания ее образов, осмысления слуховых впечатлений от услышанного.

Ключевые слова: музыкальное восприятие, художественно-изобразительные возможности украинской музыки, познавательная сфера младшего школьника.

Kachurinec L.V.

**FORMING OF MUSICAL PERCEPTION OF JUNIOR SCHOOLBOYS IS IN THE CONTEXT OF
COGNITION OF UKRAINIAN MUSIC**

Development of musical perception of junior pupils is examined in the article. Musical perception is examined in the context of Ukrainian music cognition, understanding of images' evaluation, deliberation of the auditory impressions from the music which has been heard.

Key words: musical perception, artistically descriptive possibilities of Ukrainian music, cognitive sphere of a junior pupil.

УДК 378

Коваль В.Ю.

**УЧАСТЬ СТУДЕНТСТВА У МИСТЕЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ
ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН**

У статті розглядається проблема участі студентства у мистецькій роботі як засіб виховання культури міжособистісних відносин та мистецька діяльність як складова позааудиторної діяльності вищої школи.

Ключові слова: мистецька діяльність, позааудиторна діяльність, культура міжособистісних відносин, виховна робота.

Актуальність дослідження. Під впливом процесів демократизації й гуманізації, інтеграції у світове співтовариство в українському суспільстві проходить зміна пріоритетів формування сучасного студента не тільки як фахівця, але й як суб'єкта суспільних процесів. Постійно зростає кількість різноманітних соціальних контактів, у які вступає особистість, що вимагає сформованості у неї знань, умінь і навичок культури взаємин, розвитку відповідних ділових і особистісних якостей. Сьогодні перед вищими навчальними закладами, крім завдань професійної підготовки, ставить за мету виховання молодого покоління, формування цілісної особистості кожного громадянина України – як людини з яскраво вираженою національно-громадянською позицією і як високопрофесійного фахівця, зберігаючи та укріплюючи його фізичне та моральне здоров'я. У “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті”, “Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти”, “Державній національній програмі “Освіта”, Конвенції ООН “Про права дитини” підкреслюється необхідність створення умов для розвитку і самореалізації кожної людини, виховання у дітей та молоді здатності протидіяти проявам бездуховності, формування умінь міжособистісного спілкування та високої культури взаємин. Період навчання у вищому навчальному закладі, під час якого здійснюється професійна ідентифікація та професійна